

SLOVENSKI PRAVNIK.

Leto XXXVII.

V Ljubljani, 1. junija 1923.

Štev. 5. in 6.

Organizacija sodišč po najnovejšem zakonskem načrtu.

Prof. G. Krek.

(Dalje.)

S tem pa, da sprejmemo postopek § 38 tudi za okrožna sodišča, je njegovemu predsedniku samo eden izmed poslov § 20 odvzet in izročen posebni komisiji, namreč pridelitev poedinega sodnika oddelku ali oddelkom (senatom). Vsled tega bo smel predsednik sodišča slej ko prej označiti posle, ki jih je poedinim oddelkom (senatom) obavljati v prihodnjem letu, torej n. pr. odrediti, da imej oddelek I. z določenim številom prideljenih sodnikov vse ali po vrsti določene kazenske stvari, odd. II. civilne stvari itd. To je posel, ki ga naš zakon na tem mestu ne omenja, pač pa v poglavju o velikih sodiščih (§ 37), kjer ga prideljuje predsedniku. Zadevna upravna odredba nima z osebami nič opraviti, je zgolj stvarne narave in se sme brez pomisleka poveriti predsedniku okrožnega sodišča samemu. Jasnosti in istoličnosti na ljubo bi le priporočal, da se to kakor v § 37 tudi v § 20 izrečno pove.

Zelo važno pa in najmanj tako kočljivo kakor prideljevanje sodnikov je postavljanje predsednikov oddelkov, oziroma senatov (prim. op. 26). V tem oziru staja si nemški in prvotni avstrijski zakon antipoda. Dočim prepušča § 32 o. z. tudi ta posel brezdvomno predsedniku prvostopnega sodnega dvora nekvarno potrditvi po predsedniku višjega dež. sodišča, izhaja iz § 61 nemškega GVG in iz zgodovine te določbe, da nemška sodna ustava ne pozna članov, ki bi se jim predsedstvo poverilo, temveč (poleg predsednika sodišča) samo

za »direktorje« imenovane predsednike oddelkov; le o razdelitvi teh direktorjev med oddelke (»komore«), kolikor jim ne predseduje predsednik sodišča sam, odloča kolegij, sestoječ iz predsednika in direktorjev. Omejitev, da morejo predsedovati le predsednik sodišča in direktorji, povzroča seveda v praksi marsikatero težkočo (Struckmann - Koch, ZPO. razl. 2. k § 61). Na drugi strani se mora priznati, da sama na sebi enostavna rešitev avstrijskega zakona nikakor ni brez pomislekov iz razlogov, ki sem jih že namignil. Naš načrt se pridružuje očitvidno avstrijskemu zakonu. Ako določa § 20, odst. 1, da predsednik »sastavlja na kraju svake godine ... odeljenja«, je s tem spričo nedostatka posebne norme pač izrečeno, da določa oddelkom tudi predsednike. Ne glede na druge pomisleke ni ta rešitev v duhu naše bodoče legislacije; razlogi, ki govorijo zoper samovladarstvo predsednika nad sodniki vobče, se upirajo tudi in v še večji meri določbi, po kateri ima predsednik *plein pouvoir* glede določitve predsedujočih sodnikov. Izhod v smeri nemškega zakona se mi zdi že iz praktičnih razlogov nedostopen. Takisto se ne da zagovarjati, da razpravlja o vprašanju predsednikov oddelkov plenum vseh sodnikov.³⁶⁾ Analogija z višjimi sodišči pa je v tem pogledu izključena. Kajti pri vrhovnem sodišču so predvidena za predsednike oddelkov posebna, sistemizovana mesta (§ 44); ker jih imenuje kralj kot take (§ 66), ni povoda za nadaljnjo odredbo. Isto velja tudi za predsednike oddelkov pri velikih sodiščih, ker so kot taki po § 37 avtomatično poklicani činovno najstarejši sodniki. Zoper to sem odločno ugovarjal iz razlogov, ki jih navedem na mestu, kamor spadajo. Toliko pa je gotovo, da nimajo predsedniki niti vrhovnega, niti velikih sodišč glede postavljanja predsednikov oddelkov nobene oblasti. Vprašanje se mora torej za okrožna sodišča rešiti posebej. Morda bi se dal uporabiti način, ki ga predpisuje

³⁶⁾ Še manj bi se seveda mogel strinjati s predlogom, naj občni zbor sodnikov predsednike celo sam izvoli, kakor to nasvetuje Engel (GerZtg 1919, 106) in njemu sledeč Bovensiepen (DJZtg 1920, 226 ss., prim. tudi Klang, GerZtg 1919, 310), in kakor je to običajno v Švici (Reichel, Bestellung u. Stellung d. Richter. 1919, 51). Odločno odklonilno stališče zavzema tudi Hachenburg (DJZtg 1922, 610).

§ 61 GVG za razdelitev predsedstev poedinih oddelkov med imenovane direktorje, tudi za določitev predsednikov. Ker pa kolegij, sestavljen iz predsednika, morebitnega podpredsednika sodišča in iz dosedanjih predsednikov oddelkov težko odloča in sua causa, bi dal temu kolegiju samo posvetovalno funkcijo, odločilno pa pridržal predsedniku, zoper čigar odlok pa — ki bi bil tudi ex lege podvržen odobrenju predsednika velikega sodišča (§ 21) — bi se mogla eventualno podeliti pravica pritožbe na veliko sodišče (bodisi na predsednika, bodisi na istolično sestavljeni kolegij). Priznam, da tudi ta rešitev ni idealna. Vendar daje večje jamstvo za nepristransko postopanje, kakor stari avstrijski zakon, ne da bi hkratu povzročal praktične težkoče liki nemška solucija, oziroma številne pomisleke, ki jih vzbuja naprava personalnega senata najnovejšega avstrijskega kova. Morda se najde boljša pot kakor po meni prima vista predlagana. V podatkih, ki sem jih prav v to svrho navedel iz tujih zakonodaj, spavajo še mnogotere možnosti različnih kombinacij, izmed katerih se naj po vestnem pretehtanju vseh razlogov za in proti izbere tista, ki ustreza pojmovanju naše dobe in našega zakonodavstva, a vendar ne ograža vzvišenega stališča predsednika in neutrpnje discipline. Samo to naj še omenim, da bi se pod nobenim pogojem ne mogel strinjati z rešitvijo, ki jo predvideva v takih primerih § 37 našega zakona za velika sodišča. Da bi bili po činu najstarejši sodniki samo zbog svoje starosti poklicani avtomatično kot predsedniki oddelkov, je povsem nesprejemljivo (prim. moje pripombe k temu paragrafu).

Ponavljam: 1.) Letno razdelbo poslov med oddelke (senate) določa predsednik okrožnega sodišča sam; 2.) on naj določa tudi predsednike oddelkov in njih namestnike in razdeljuje poedina predsedstva med nje, toda to po zaslišanju gori označenega predsedniškega kolegija; 3.) letna pridelitev sodnikov in njih namestnikov poedinim oddelkom (senatom) naj gre kakor na višjih stopnjah temu kolegiju po zaslišanju občnega zbora sodnikov. Glede glasovanja bi se moral z ozirom na možnost sodega števila članov pridržati predsedniku odločujoč glas za primer enakoglasja. 4.) V nujnih slučajih § 22 bi naj smel predsednik sam odstopiti od letne razdelbe, a bi proti taki

odredbi imel prizadeti sodnik pritožbo brez odložnega učinka na predsednika velikega ali na predsedniški kolegij okrožnega sodišča. Podobna pritožbena pravica bi se mogla priznati proti predsednikovim odlokom pod točko 2.) (vsekako na predsednika ali predsedniški kolegij velikega sodišča) in proti odlokom predsedniškega kolegija pod točko 3.) v primeru § 4, odstavek 3 avstr. nov. (pristojnost ista kakor za odloke pod 2.). Predlagana ureditev je na videz zapletena; v praksi pa menda ne bo težkoč, ako postopa predsednik pravilno in taktno in ako pojmujejo sodniki svoj poklic tako vestno in uvidevno, s tako nesebično vdanostjo v svojo visoko nalogo, kakor smo je bili doslej navajeni pri nas. Vsekako ima naša solucija to prednost, da posluje predsedniški kolegij — samo na sebi mnogo okretnejša korporacija nego avstrijski personalni senat — praviloma samo enkrat na leto.³⁷⁾

Navzlic predlaganim izpremembam ostane lahko določba § 21, po kateri odobruje predsednik velikega sodišča razporedbo predsednikov oddelkov (senatov) in njih namestnikov, določba, ki ima pač bolj formalen nego materialen pomen (tako tudi § 33 o. z.; XI. komisija nemškega državnega zbora je dosledno tudi to pravico upravnega funkcionarja odklonila in za devni predpis naknadne vladne predloge [§ 63 a] izbrisala). Istotako smemo obdržati določbo § 25, po kateri razdeljuje predsednik oddelka (senata) posle med člane svojega oddelka (senata) in jih postavlja v poedinih stvareh za poročevalce, katerim sme naročiti pripravo pismenega načrta odločbe. Kajti, ako se sprejme moj predlog, se more ta določba nanašati samo na prideljevanje konkretnih stvari v okviru in mejah enkrat za vselej določenega in ustanovljenega delokroga tistega oddelka (senata), kateremu sodnik pripada. Končno bi kazalo pooblastiti pravosodnega ministra, da izda abstraktna načela, po katerih se izvršuje letna razdelba. Zato priporočam (kakor že zgoraj v op. 14 za okrajna sodišča,

³⁷⁾ Predsedniškemu kolegiju bi se mogli poveriti tudi drugi posli, kakor n. pr. periodično kvalificiranje sodnikov, brez katerega bo postopek v smislu § 12, odst. 3 sod. zak. skoraj nemogoč. Za ta posel bi se mogel kolegij dopolniti s predsedniki prizivnih in vzklicnih senatov (prim. o tem pripombe k § 40 našega zakona).

in kakor je predlagal za o. z. tudi F r i e d m a n n op. c. 204), da se uvrsti primerna določba tudi na tem mestu.

V tej zvezi se je spomniti še § 23. Njegova določba odgovarja § 11, odst. 2, ki predvideva pridelitev sodnika o k r o ž n e g a sodišča okrajnemu sodišču; dopušča namreč tedaj, kadar sta v p o e d i n e m p r i m e r u zadržana sodnik in njegov namestnik — misliti je na bolezen, vpoklic k vojaškim vajam, izpraznitev službenega mesta, začasen naval poslov itd. —, da namestuje sodnik o k r a j n e g a sodišča sodnika okrožnega sodišča, ki ima svoj sedež na mestu okrajnega sodišča. Tu gre menda iz večine začasne in nujne primere zadržka, ko niti namestniku ni moči vstopiti (§ 20, odst. 1), niti ne pomaga odstop od letne razdelbe poslov (§ 22), ker ni pri okrožnem sodišču samem nobenega sodnika, ki bi ga bilo moči prideliti. § 23 govori samo o »sodnikih«. Zato je uporaba te določbe kajpada zavisna tudi od tega, da ne gre za noben izmed (odslej pač redkih) primerov, v katerih se da izpolniti vrzel že s sodniškim pomočnikom (sekretarjem ali pristavom). Pravico razpolagati ima predsednik okrožnega sodišča. Premišljati se dá o tem, če ne govori marsikaj za to, da se poveri ta posel tudi tu predsedniku velikega sodišča (prim. moja izvajanja k § 11 in § 46, odst. 2 o. z., po katerem odreja pridelitev glede okrajnih sodišč predsednik višjega deželnega sodišča, glede ostalih sodišč celo pravosodni minister). Ali se bo predsednik te pravice posluževal pogostoma in kako daleč naj sega ta pravica, bode nemalo odvisno od tega, bomo li imeli tudi po novem zakonu sodnike, ki se ne imenujejo na določeno mesto, marveč za okoliš velikega sodišča, ki pa bodo navzlic nedoločenosti službenega mesta sodniki v smislu ustave, seveda s suspendirano nepremestljivostjo. Takozvanih »letečih sodnikov« (prej adjunktov) naš zakonski osnutek ne pozna. Prav tako mu je nepoznan zapleteni razloček med sodniškimi uradniki, ki jih pooblašča predsednik velikega sodišča za samostojno izvrševanje sodniškega zvanja pri okrajnih sodiščih (§ 25, odst. 1 o. z. in § 5, odst. 2 sod. prav.), oziroma ki jim podeljuje pravosodni minister glasovalno pravico pri sodnih dvorih (§ 30, odst. 3 o. z.) z ene strani in med ostalimi za izvrševanje sodniškega zvanja kvalificiranimi sodniškimi uradniki z druge strani. Vsakdo, ki je ime-

novan za sodnika, je že s tem imenovanjem sodnik v smislu ustave in je vobče pooblaščen, da vrši sodstvo v civilnih in kazenskih stvareh samostojno in pod svojo odgovornostjo (tako sedaj izrečno tudi § 3, odst. 1 avstr. GVNov. in čl. 3 poljske sodne organizacije, ki je bil ž njim institut pomožnih sodnikov in po zakonu v izvrševanju njihovega zvanja omejenih sodnikov izrečno razveljavljen). Navzlic temu pa menim, da niti ustava, niti naš načrt ne izključujeta, da se sorazmerno določeno število sodnikov že kar i m e n u j e z rezervatom, da so brez določenega mesta, in da bi tega že iz praktičnih razlogov niti ne smela izključiti. (Prim. moje pripombe k § 66, iz katerih izhaja, da bo treba v tem oziru še pozitivne določbe.) Ako je temu tako, tedaj bodo seveda ti sodniki na razpolago in jih bo smela pravosodna uprava (predsednik velikega sodišča ali pravosodni minister) slej ko prej prideljevati v primerih, ki jih ima v mislih § 23. Tedaj bo pač redko potrebno, da se uporabi § 23 in vpokliče (stalni) okrajni sodnik k okrožnemu sodišču na substitucijo. Za te primere pa moramo imeti posebno normo z ozirom na ustavo in ker sodniki okrožnega in okrajnega sodišča s skupnim sedežem ne bodo tvorili več enotnega uradniškega telesa (kakor po § 25, odst. 2 o. z.). Neobhodno potrebna pa je taka določba zlasti tedaj, ako bi hoteli iz čl. 112 ustave izvajati, da je sploh nedopustno imenovati sodnike za okoliš velikega sodišča, torej brez določenega mesta. Tedaj bo določba § 23 ne samo potrebna, temveč — nasprotno — v sedanji obliki po mojem mnenju niti ne bode zadoščala. Kajti predsednikova pravica je omejena ne samo na okrajne sodnike, ki so nameščeni pri okrajnem sodišču na sedežu okrožnega sodišča, marveč poleg tega še v dveh smereh: prvič sme v enem senatu samo en namestnik biti okrajni sodnik; drugič pa ne morejo okrajni sodniki namestovati sodnika poedinca (§ 23, odst. 2). Precej dvomljivo se mi zdi, ali je druga utesnitev s t v a r n o utemeljena. Zakaj bi sodnik okrajnega sodišča, ki je kot tak navajen soditi samostojno kot sodnik poedinec, ne smel izvrševati iste funkcije pri okrožnem sodišču? Smatram vobče za prazno vero, da raste važnost in zamotanost pravnih stvari z višjo imovinsko vrednostjo, ki je vendar v ogromni večini primerov odločilni kriterij za pristojnost. In baš dejstvo, da odloča vsaj glede civilnih pravnih malo-

dane vselej denarna vrednost o usodi, pride li stvar pred okrajno ali pred okrožno sodišče, povzroča tudi praktične pomisleke zoper omenjeno utesnitev. Vse težnje procesualnih reform inozemskih zakonodaj gredo za čim najobsežnejšim uporabljanjem sodnikov poedincev pri kolegialnih sodiščih. Naravno se drži preosnova v prvi vrsti najmanj kočljive vrste kolegialnosodnih stvari, tistih, ki jih kvalificira zgolj vrednost spornega predmeta kot take in glede katerih obeta reforma vsled njih množine izdatnih uspehov. Omenjena utesnitev § 23 pomeni torej, da bi bil okrajni sodnik baš v pretežni večini pravnih stvari že v naprej izključen, ako prinese novi c. p. r. ali pa naknadna novela pod težo preobremenitve okrožnih sodišč s civilnimi pravicami in sledeč zgledu inozemskega zakonodavstva tudi nam razširjen delokrog sodnika poedinca, morda celo sodnika poedinca kot pravilo i pri okrožnih sodiščih. Statistika in dejstvo, da tožijo naši sodniki in sodni predsedniki čim dalje glasneje in upravičeno radi preobremenitve, nam nalagata dolžnost, da računamo že sedaj z omenjeno legislativno posledico neprestanega naraščanja civilnih sporov. Tedaj pa pravica predsednika, da pokliče okrajnega sodnika na pomoč, ne bo hasnila ali nič, ali prav malo. Stvar bo približno ista, kakor sedaj okrajnemu sodišču ni mnogo pomagano, ako se mu prideljujejo sodniki, ki niso pooblašteni, da izvršujejo sodstvo samostojno. Predsednik bo imel na razpolago okrajnega sodnika, ki ga pa skoraj nikjer, zlasti pa tam ne more uporabljati, kjer bi bil najbolj potreben: v civilnih spornih stvareh. Ker vse kaže, da bomo morali tudi mi delokrog sodnika poedinca okrožnega sodišča prej ali slej izdatno razširiti, priporočam, da izločimo omejitev § 23, po kateri prideljeni sodniki okrajnega sodišča ne smejo izvrševati poslov sodnika poedinca. O nadaljnjih utesnitvah v smislu § 11 (pristanek prizadetega sodnika in rok) načrt na tem mestu ničesar ne omenja; po mojem mnenju pravilno, ker izvirajo te utesnitve iz načela nepremestljivosti, ki ni tangirano, kadar gre, kakor pri § 23, zgolj za pridelitev k drugemu sodišču v istem kraju.

Dotaknili smo se ravnokar vprašanja zasedbe okrožnega sodišča. Kakor sem že omenil prej, vrše okrožna sodišča sodstvo v senatih trojice sodnikov, »kolikor ta ali drug zakon ne

določa drugo« (§ 18). Pravilo trpi po načrtu samem dvoje izjem, namreč v primerih, v katerih sklepa okrožno sodišče v plenarnem senatu (»opšti sednici«) (§ 26), in v primerih, v katerih odloča sodnik po edinec (§ 27). Izmed »drugih zakonov« prihaja doslej v poštev samo civilni postopnik, čigar deln. kom. nač. recipira v § 5 odst. 4 določbo § 7 odst. 3 našega sod. prav. v obliki razbr. nov. in v § 6 določbo § 7 a našega sod. prav., ustanavljajoč mejo s 5000 Din.³⁸⁾ Načrt k. p. r. nima — kolikor smem soditi po podatkih, objavljenih v Pravnem pregledu, knjiga II., 1922 — nobene določbe glede zasedbe sodišča.³⁹⁾

³⁸⁾ Ta znesek, ki je ob sebi precejšen, sta že sedaj znatno prekoračila čl. II, št. 1 avstr. IV. razbr. nov. od 17. julija 1922, BGBl. 532, z 10.000.000 aK in čl. II, št. 1 češkoslov. zakona od 1. aprila 1921, Sb. z. a n. 161, z 10.000 ČK, poslednji zakon le začasno z veljavo do 30. junija 1923 (čl. XI, odst. 2). V češkoslovaški republiki mislijo torej prvi na podor razbremenitvenega zakonodavstva, vračajoč se glasom čl. XI cit. zak. k prvotni meji I. razbr. nov. (2500 K). Tako v Avstriji in Češkoslovaški kakor na Poljskem (zak. od 3. marca 1920, Dzennik ustaw 144, prim. Wahle, GerZtg 1920, 154 ss.) pa so razen vrednostnega sodstva razširili tudi kavzalno sodstvo sodnika poedinca.

³⁹⁾ Iz izvajanj prof. Dolenc (Pravni pregled II, 24) sledi, da se sklicuje načrt k. p. r. glede stvarne pristojnosti sploh na zakon o organizaciji sodišč. Uredniki so vzeli za podlago očitvidno II. načrt našega zakona. Z našim sedanjim načrtom se to ne ujema več, ker zavzema načelno stališče, da gredo podrobne določbe o pristojnosti v odnosne zakone o postopkih (prim. zgoraj str. 1 in op. 12). Dosledno molči tudi Subotić, op. cit. 110, 111, ko omenja sodnika poedinca pri okrožnem sodišču, o njegovem področju. Načrt k. p. r. bo torej treba dopolniti tako glede stvarne pristojnosti kakor glede zasedbe sodišča, v zadnjem pogledu vsaj toliko, kolikor hoče odstopiti od pravila § 18 našega nač. (trojice sodnikov). Menim pa, da bi kazalo ostati pri pravilu in torej vpeljati tudi v kazenskih stvareh trojico sodnikov na mesto dosedanje četvorice oziroma petorice, (kakor se je to n. pr. že zgodilo v Hrvatski in Slavoniji z uredbo od 22. junija 1921, Sl. N. 145), sodnika poedinca pa rajši sploh ne uvesti. S tem bi si prihranjevali vsaj enega sodnika, hkratu pa se ogibali veliki odgovornosti, ki jo vendarle prevzamemo z uvajanjem sodnika poedinca v kazenskih stvareh. Saj si je celo avstr. obnovitveno zakonodavstvo zamislilo kazenskega sodnika poedinca pri zbornem sodišču le kot zasilen provizorij. Po čl. VII., odst. 3 kazenskopravdne nov. od 5. decembra 1918, StGBI. 93 bi bile morale določbe o t. zv. »izenostavljenem« postopku (»vereinfachtes Verfahren«) priti ob veljavo s potekom leta 1921,

Od omenjenih dveh izjem nas mora zanimati predvsem skupina, ki se tiče sodnika poedincea, ker je v ozki zvezi s sila aktualnim problemom razbremenitve sodišč. Saj je ustanova sodnika poedincea tako rekoč rešilna vrv, ki se je drži krčevito vse razbremenitveno zakonodavstvo, tema, ki je moči o nji mnogo govoriti pro in contra, in ki je o nji nastala zlasti v povojni dobi cela literatura. Je to problem, ki se povsem zadovoljivo ne da rešiti absolutno, marveč samo relativno, ker je rešitev v največji meri odvisna od dolge vrste okoliščin, predvsem seveda od kakovosti sodniškega materiala, ki je včasih celo v raznih pokrajinah ene in iste države jako različna. Tako je v bivši Avstriji daljni vzhod zaostajal znatno za sredino in zahodom, prav tako tudi eksponirani jug za severom. Tudi v naši kraljevini ne bo menda mnogo drugače. Ni moj namen, še manj mi je moči, da se lotim v okviru te splošne razprave podrobneje tega vprašanja, ki se tiče morda bolj postopka kakor notranje organizacije sodišč. Naj se mi dovoli le par besed, ki se tičejo načelnega vprašanja: sodnik poedinec ali ne?⁴⁰⁾

in se je ta doba tudi s čl. I, odst. 1 kazenskopravne nov. od 20. oktobra 1921, BGBl. 580, podaljšala samo do konca l. 1922. Zoper sodnika poedincea pri kazenskem zbornem sodišču kot stalno ustanovo je tudi Hönigsberg, Mjesečnik 1922, 156, malo zaupanja ima vanj i Dobrovolny, ib. 1921, 262.

⁴⁰⁾ Problem sodnika poedincea se pojmuje in rešuje navadno kot nekakšna matematična naloga. Priznavam takoj, da ne vidim rešitve te naloge v aksiomu, da je $3 > 1$ ali $3 = 1 + 1 + 1$, da je torej senat že iz tega razloga boljši kakor sodnik poedinec. Ta račun že zato ni pravilen, ker nas uči izkušnja, da včasih vsi votantje skupaj ne dosegaajo duševne potence enega samega odličnega sodnika, in da celo ob povsem normalni nadarjenosti posameznikov kolektivno posvetovanje in mišljenje ne vpliva ravno ugodno na sicer povsem zadostno razsodnost poedincev, temveč da se ta razsodnost in s tem pravilnost sklepov družbe neredko zniža sorazmerno z rastočim številom njenih članov. Z delitvijo dela se deli odgovornost in ž njo energija posameznika. Član se zanaša na člana, in rezultat je včasih nasprotje tega, kar se je nameravalo; drastično, vendar več ali manj točno izraženo v distihu: Jeder, sieht man ihn einzeln, ist leidlich klug und verständig; Sind sie in corpore, gleich wird euch ein Dummkopf daraus. Gotovo ne zastopa večje število ljudi vselej pravilnejšega mnenja kakor en sam človek, in mnogokrat leži vse breme in vsa odgovornost dejansko na ramah enega samega sodnika, navadno predsednika senata, ki bi štel kot sodnik poedinec prav toliko kakor v senatu

Nadaljnjega problema, ki ga je rešiti, ko bi vprašanju pritrdili, problema, kako daleč naj sega njegova jurisdikcija, se morem na tem mestu dotakniti le mimogrede.

Tok razvoja gre brezdvomno za čim najizdatnejšo uporabo sodnika poedinca tudi pri kolegialnih sodiščih. Ni ta razvoj povsem naraven. Presilni naval civilnosodnih poslov, ki je kajpak v veliki meri, čeprav ne izključno (prim. izborno in velezaslužno razpravo prof. Škerlja v »Slov. Pravniku« 1922, 173 ss.) posledica devalvacije denarja, dalje budžetarne težave, s katerimi se borijo države, tuptam tudi pomanjkanje dobro usposobljenih sodnikov: vse to tira civilno sodstvo zbornih sodišč prve stopnje v kritičen položaj. Nekje se mora postaviti umeten jez. Naravno so se domislili najprej števila sodnikov, ki tvorijo sklepčni kolegij, in možnosti, da se prihranita z znižanja

z dvema sodnikoma skupaj. V takih primerih res ni povsem neupravičena tista beseda, ki jo je za senatno justico skoval Klang (GerZtg 1919, 310), nazivljajoč jo »dissimulierte Einzelgerichtsbarkeit«. So pa tudi primeri, v katerih je ravno nasprotno res, da namreč postajajo ljudje s samo na sebi neznatno ali vsaj podnormalno darovitostjo v družbi z zmožnejšimi tovariši, zlasti pa pod vplivom vodečega duha popolnoma porabni člani korporacije, deloma ker se polagoma marsikaj nauče od drugih, semtertja tudi, ker zna večši voditelj vzbuditi v njih spavajoče posebne sposobnosti, ki se jih sami niti ne zavedajo, ki se pa dajo izrabljati v korist skupne zadače. So včasih tudi zelo inteligentni, v teoriji odlično izobraženi in izredno vestni pravniki, ki radi samih malenkosti ne vidijo bistva, ki iz dejanskega stanu ne znajo izluščiti odločilnih dejstev. Kot sodniki poedinci se ne obnesejo. V senatu se v medsebojnem razgovoru kmalu razbere, kaj je važno in za kaj v glavnem gre. Tu jih ne motijo več stotere postranske okoliščine, ki bi njihovo pozornost kot sodnikov poedincev odvajale od glavnega predmeta; in tu so s svojim globokim teoretičnim znanjem in s svojo bistroumnostjo neprecenljivi sotrudniki. Isto velja včasih glede živčno občutljivih sodnikov, ki jih kot sodnike poedince bolešno stopnjevani čut odgovornosti vznemirja in jim krati razsodnost, dočim motrijo in presojujejo dejstva popolnoma mirno in jasno, kadar delujejo pod skupno tvrdko senata, tako rekoč z omejeno zavezo. Prihaja mi na misel zopet sentenca pesnika misleca, ki je v njej tudi več resnice kakor poezije, in ki se je torej menda niti pravniku ni treba sramovati: Nullen, treten sie hinter ein Eins, Würden tausende zählen; Weil sie den Führer nicht wählen, Zählen sie alle zusammen keins. Obče veljavno pravilo se po mojem mnenju ne da izvajati. Kar se tiče naše krajevine, hočemo in moramo zaupati zatrdilu, da absolutne ničle vsaj v znat-

njem števila sodniški material in denar. In tako bodi sodnik poedinec tako rekoč tisti, ki naj reši justico povodnji, kolikor se naval ne da napeljati v drugo, prav tako umetno in večidel zaradi sile ustvarjeno strugo: laiško sodstvo (sodniki nestrokovnjaki, večniki, porotniki, razsodniki). Pravijo, da gre predvsem sodniku poedincu bodočnost pravosodja (Zwiedineck, GerZtg. 1921, 52). Toda kakor je dobro došel pri okrajnem sodišču, tem vprav rojenem monokratskem sodišču, ne da se vendar prezreti, da je pri zbornem sodišču gotovo anomalija, dokler mu hočemo ohraniti kolegialni značaj. Seveda bi se ta pomislek dal odvrniti z odločnim Principiis obsta! Ali pravna kontinuiteta nas poziva k opreznosti, prav posebno še glede na Srbijo, kjer so sodnika poedinca pri prvostopnih sodiščih uvedli šele pred kratkim, in sicer v civilnih (do 3000 Din) in v kazen-

nem številu vendar ne obremenjujejo našega justičnega budžeta. Tedaj je pa jasno, da se da sestaviti iz dveh polovic ali treh tretjin vsaj ena edinka, dočim ostane ena sama polovica ali tretjina pač vselej ulomek. Iz aritmetike prevedeno: Tudi manj usposobljeni sodnik more vobče prispevati k dobri razsodbi, dočim bi njegova potencia kot sodnika poedinca nikoli ne zadoščala. Ker se naslanja vse znanje le na izkustvo, so važna seveda opazovanja, ki se tičejo specialno sodnika poedinca v državah, kjer ga že imajo. V Italiji, kjer je bil splošno uveden pri tribunalu z zakonom od 12. decembra 1912, institucija ni uspevala (prim. Olszewski v Bl. f. vergl. RWiss. 1914, 1 ss, in 189 ss). V Avstriji se je po občeim mnenju obnesla dobro (primerjaj Klang, l. c., Engel, Gerichts-Zeitung 1919, 109, Zwiedineck, Gerichts-Zeitung 1921, 52.). Tudi v Sloveniji ni pritožb. Jaz sam nisem kot sodnik druge stopnje opazil, da bi bile odločbe sodnikov poedincev — šlo je samo za vrednostno sodstvo — v kateremkoli oziru slabše od senatnih odločb. Ali se bode sodnik poedinec tudi v ostalih pokrajinah naše države izkazal kot ekvivalent, o tem bomo morali pač sami nabirati izkustva. Kakor izhaja iz teksta, najbrže sploh ne bomo postavljeni pred vprašanje, ali je sodnik poedinec enakovreden senatu. Kajti neizogibno potreben je že sedaj in bo postajal čedalje bolj po vsej naši državi, čim je uveden naš civilni postopek. Spričo tega dejstva se ne bo vprašalo »da ali ne«, temveč bo v razgovoru samo še večji ali manjši obseg področja, ki ga je določiti sodniku poedincu. Dokler ni nujne sile, ne dovoljujmo sodniku poedincu širšega delokroga nego ga ima sedaj pri nas v Sloveniji. Poskušajmo najprej s to omejeno jurisdikcijo. Izvzeto bi smelo biti le vrednostno sodstvo, ki se da brez pomisleka še bolj razširiti že zato, ker zvišanje pristojnostne meje, dokler hodi v stop z razvredbo denarja, pravzaprav ni razširitev.

skih stvarih (čl. 18 in 36 uredbe od 22. junija 1921, Sl. N. 155), kjer torej še nimamo prav nobenih izkušenj, kako se obnese. Isto velja glede Bosne in Hercegovine, kjer imajo pri okrožnih sodiščih sodnika poedinca v civilnih stvareh izza uredbe od 22. junija 1921, Sl. N. 145, (čl. 2 [§ 5 a c. p. r.] do 25.000 K), v kazenskih stvareh pa izza uredbe z istega dne, Sl. N. 146 (čl. 3 [§ 434 k. p. r.] vobče za hudodelstva in prestopke, ogroževane z največ petletno ječo, ako je pričakovati, da kazen na svobodi, ki bode izrečena, ne preseže 1 leta). Ob istem času šele je dobila tudi Hrvatska in Slavonija sodnika poedinca pri kolegialnem sodišču, in sicer z uredbo od 22. junija 1921, Sl. N. 146, za hudodelstva in prestopke, ogroževane z največ petletno kaznijo na svobodi ali odgovarjajočo denarno kaznijo (člen 2, odst. 1). In ako zremo na razmere še tako optimistično, ne bomo se mogli otresti drugega, dokaj tehtnejšega pomisleka, da v nekaterih pokrajinah naše kraljevine še nismo zreli za sodnika poedinca. Bojim se, da drugod nismo več zreli zanj. Kajti bližnji in poklični opazovalci in poznavalci naše judikature si ne prikrivajo dejstva, da nazadujemo tudi mi v ožji svoji domovini, daj Bog, da samo začasno, dokler meče vojna še venomer svoje temne sence. Kar se tiče torej naše kraljevine, rečem odkritosrčno, da senata v civilnih pravih nerad pogrešam zlasti v primerih kazenskega sodstva, v katerih gre pretežno za pravice osebnosti. Isto velja glede kazenskih stvari, ki so že itak, žal, običajno poverjene drugi garnituri.⁴¹⁾ Toda to

⁴¹⁾ V Avstriji je kaz.-pravdna novela iz l. 1918 (v. op. 39), deloma izpremenjena po kaz.-pravd. noveli od 15. junija 1920, StGBI. 279, in po kaz.-pravd. noveli od 20. oktobra 1921, BGBl. 580, začasno uvedla t. zv. »izenostavljeni postopek«, in dodala k. p. r. XXVIII. poglavje (§§ 495 do 503). V tem postopku sodi sodnik poedinec o hudodelstvih in pregreških, ki ne spadajo pred poroto, ki glede njih zakon ne predvideva najmanj petletne ječe in je kazen, ki jo je izreči in concreto, denarna ali pa kazen na svobodi največ enega leta. V takih primerih sme državni pravdnik, ne da bi vložil obtožbo, predlagati kaznovanje v izenostavljenem postopku pred sodnikom poedincem (§ 495 nov. k. p. r.). Ta postopek se med drugim odlikuje po tem, da je branitev po zagovorniku obvezna, da mora, ako to odredi predsednik, ev. soditi celo sodnik okrajnega sodišča, da je javnost še v posebej določenih primerih izključena, in da prisojena kazen na svobodi ne sme prekoračiti enega leta, ker bi

so želje. Dejstva so močnejša in nas uče, da brez sodnika poedinca ni moči več prebiti.

Onstran naših meja mečejo zakonodavcu še drugo rešilno vrv. Priporočajo mu sodnika nestrokovnjaka.⁴²⁾ Klici »Dajte nam ljudskih sodnikov!« sicer niso tako številni in

nastopila sicer ničnost. Postopanje se ravna vobče smisloma po predpisih, ki veljajo za zborna sodišča (§ 500 k. p. r.). Glavno pravno sredstvo je vzklic, o katerem odloča sodni dvor prve stopnje (§ 501). Več ali manj kopija tega avstrijskega izenostavljenega postopka je postopek, ki ga predvideva uredba od 22. junija 1921, Sl. N. 146, za Bosno in Hercegovino, dalje uredba z istega dne v isti številki Sl. N. za Hrvatsko in Slavonijo in uredba z istega dne, Sl. N. 155, za Srbijo in ostale pokrajine kraljevine, »u koliko su u tim krajevima primenjeni zakoni Srbije obuhvaćeni ovom uredbom« (čl. 64). V eni točki pa se vse te uredbe razločujejo od avstr. vzorca: pravni leki gredo na višje sodišče, ne na kolegij istega zbornega sodišča prve stopnje. To odgovarja tudi stališču, ki ga zavzemajo slovenski pravniki de lege ferenda (prim. Sl. Pr. 1922, 61 ss.; glej tudi Kremžar, ib. 19 ss.). V Nemčiji je že od nekdanj težišče reorganizacijskih in razbremenitvenih teženj čim dalje bolj obsežno uporabljano večnikov (skabinov). Tako se je pristojnost večniških sodišč (§ 27 GVG) navzlic predhodnim svarilom (prim. Lucas, DJurZtg 1920, 325 ss) izdatno razširila z razbremenitvenim zakonom od 11. marca 1921, RGBl. 29. Ne morem si kaj, da ne bi pravnika, ki si je ohranil še nekoliko smisla za lepo slovstvo in za humor, opozoril na mično porogo, ki jo posveča Ludvik Thoma bavarskemu večniku v črtici »Der Richter« (zbirka »Agricola«). Tudi iz pesnitev se da včasih kaj naučiti. Kateremu pravniku bi ne bila satira našega Milčinskega ne samo v slast, marveč tudi v korist!

⁴²⁾ Podrobno študijo z deloma novimi mislimi mu posveča Wehli, GerZtg 1921, 125 ss. Kakor drugi pisatelji (prim. op. 49) brani tudi on sodnika nestrokovnjaka v civilnih stvareh samo kot veščaka v posebni njegovi stroki; on zahteva paritetično zasedbo sodišča (zastopnika obeh interesnih grup) in predsednika pravnika, ki varuje občni zajemljaj (»Verkörperung der Interessenabwägung durch den Richter«). Wehli razločuje dvojce oblik laiškega sodišča: 1.) razsodišče, ki razsoja po primernosti (nach Billigkeit), ne po pravu, na podstavi postopka, ki si ga določajo razsodniki vobče po svojem svobodnem preudarku; izrek brez razlogov, ki radi tega načeloma ni podvržen stvarnemu poprehtehtanju (prim. § 594 ss. c. p. r.); 2.) večje, ki so vezane na materialno pravo in na formalni postopek; stvarno poprehtehtanje razsodbe. Prisilne kompetence naj se uvedejo samo za večje, ne pa za razsodišča. Pisec si želi večje na mesto trgovinskih sodišč. Prisodniki naj bodo specialisti zadevne stroke; zastopani naj bodo predstavniki obeh interesnih grup.

glasni;⁴³⁾ prihajajo tudi bolj iz ljudstva samega, predvsem seveda iz socialističnih krogov.⁴⁴⁾ Stvar je tudi nekoliko v zvezi s prostopravnim pokretom in, kakor le-ta, pogreta, z ljudo-

⁴³⁾ Med več ali manj izrazitimi zagovorniki ljudskih sodnikov so Neukamp (glej Jur. Wochenschrift 1919, 24), Reichel, Bestellung und Stellung der Richter 1919 (zagovarjata celo njih uporabo na drugi stopnji), anonymus v JurBl. 1923, 5, Levin, DJurZtg 1920, 64 ss., Kann, Recht 1920, 21, Wehli, l. c. Navdušen pristaš sodnikov neuradnikov tako v kazenskem kakor v civilnem postopku je tudi prof. Löffler (prim. Engel-Löffler, Organisation der Justiz u. Strafverfahren 1919, 30 ss). Izdatno uporabo laiškega elementa zlasti v kazen. stvareh priporočata Kipp, DJurZtg 1919, 774 ss in Goldschmidt, Jur. Wochenschrift 1919, 66 ss. Odklonilno stališče pa zavzemajo m. dr. Dove, DJurZtg 1920, 49 ss, Lucas ib., 325 ss., Ein schweizerischer Jurist v ZBl. f. jur. Praxis 1921, 610 ss., Rosenberg, DJurZtg 1922, 341. Nekaj zadevne literature tudi v ostalih opombah.

⁴⁴⁾ Erfurtski program socialne demokracije iz l. 1891 je zahteval, naj izvršujejo pravosodstvo po narodu izvoljeni (poklični) sodniki. L. 1921 v Görlitzu sklenjeni program pa je restringiral to zahtevo: po narodu izvoljenim ljudskim sodnikom bode zajamčeno odločujoče sodelovanje v vseh panogah justice. Prim. Bernstein, Görlitzer Programm der sozialdem. Partei 1922, ki utemeljuje (str. 49) to izpremembo programa tako-le: »Worum handelt es sich in der Rechtspflege? Um eine Rechtsprechung, welche die grösstmögliche Bürgschaft gegen Parteilichkeit irgendwelcher Art bietet. Diese Bürgschaft leisten aber direkt vom Volke gewählte Richter vorläufig nur in Ausnahmefällen. Die Erfahrungen, die man in den Vereinigten Staaten von Amerika (dostavil bi bil lahko še: und in der Schweiz) mit ihnen gemacht hat, ermutigen durchaus nicht zur Nachahmung«. S to obrazložbo pobija sam tudi görliški program, in upravičeno vpraša Rosenberg l. c.: Wenn die vom Volk gewählten Berufsrichter keine Bürgschaft gegen Parteilichkeit bieten, warum sollen die vom Volk gewählten Laienrichter eine solche Bürgschaft bieten? Die Wahrscheinlichkeit spricht dafür, dass der zur Unparteilichkeit erzogene Berufsrichter dem nicht erzogenen Laienrichter überlegen ist... Bei allgemein gleicher und geheimer Wahl sind massgebend die Partei-rücksichten... Nicht persönliche Eigenschaften — Charakter, Wissen, Fähigkeiten — sind massgebend, sondern die Parteitüchtigkeit...« V istem smislu, samo mnogo ostrejšo in uporabljajoč praktične izkušnje v Švici Ein schweiz. Jurist l. c. Zoper volitev ljudskih sodnikov tudi Löffler, op. c. 26. in — kažoč zlasti na Zedinjene države — Lewinski, DJurZtg 1919, 146 ss. Ideal socialne demokracije je uresničen v sodni organizaciji boljše viške Rusije, kjer je ostala stara sodna organizacija (Sudebnyje ustavy) iz leta 1864. samo toliko v moči, kolikor ni izpremenjena po dekretih od 24. novembra 1917 in 21. februarja 1918. Odpravljena

vladnimi krilaticami zabeljena antikviteta, ki je bila primerna enostavnim razmeram in primitivnim pravom starega, morda semtertja še srednjega veka, ki pa v vrvežu zapletenega sodob-

so vsa dotedanja sodišča. Na njih mesto so stopila izključno ljudska sodišča z izvoljenimi sodniki in izžrebanimi prisodniki. Kot taki ne morejo fungirati niti rentniki, veleposestniki, tovarnarji, duhovniki, niti sploh osebe, ki ne živijo ob svojem delu, ker so te osebe po ustavi Ruske socialistične federativne republike sovjetov od 10. julija 1918 izključene od vsakršne aktivne in pasivne volilne pravice. Sovjeti volijo stalne sodnike, t. j. ugledne laike s poznanjem pravnih običajev, na leto dni; dvetretjinska večina pa sme izvolitev vsakčas preklicati. Imajo lokalna sodišča z enim »stalnim« sodnikom in dvema prisodnikoma za civilne stvari do 3000 Rb. in za kazenske stvari do dveh let kazni na svobodi oziroma 3000 rubljev denarne kazni, dalje okrajna sodišča za ostale stvari. Tu sodijo v civilnih stvareh senati treh stalnih sodnikov in štirih prisodnikov, v kazenskih stvareh pa kot neke vrste večje senati 12 prisodnikov, katerim predseduje stalen sodnik s posvetovalnim glasom. Prisodniki razsojajo o krivdi in kazni. Druge stopnje ni; priziv oziroma vzklic je izključen. Kasacijsko sodišče, kolegij, ki ga tvorijo stalni sodniki vseh lokalnih odnosno okrajnih sodišč, razsoja o reviziji, vsled katere sme prvo sodbo popraviti ne samo glede formalnih pogreškov, temveč tudi radi »očitne nepravilnosti«. Vsakojakemu sodišču gre tudi pomilostitvena pravica. Razen kasacijskih sodišč je predvideno še Vrhovno kontrolno sodišče (očividno po vzorcu francoske Cassation dans l'interêt de la loi), ki ne odločuje, marveč skrbi samo za enotnost judikature s tem, da daje sodiščem navodila in stavi zakonodavnim činiteljem predloge, s katerimi bi se odpomoglo nedostatkom. Slika boljševiske sodne organizacije bi bila nepopolna, če bi ne omenili, da so sodniki na zakone navezani samo toliko, kolikor jih ne smatrajo za zastarele, socialistični pravni zavesti protivne in vsled tega za razveljavljene. Torej sodnik kralj v republiki! Da je dokazna ocena povsem svobodna, se razume samo ob sebi. Priče in izvedenci (ki jih sodniški kolegij lahko pritegne kot posvetovalce) se ne zapirajo. Preiskavo izvršuje kolegij 3 izvoljenih sodnikov. Državnega pravičništva ni. Vsak neomadeževan državljani more biti izvoljen v kolegij obtožiteljev oz. braniteljev. K besedi se more oglasiti tudi po en poslušalec v prid oziroma proti obtožencu. Tudi odvetniški red je razveljavljen. V civilnih stvareh sme vsak neoporečen državljani nastopiti kot zastopnik; istotako v kazenskih stvareh (poleg oficialnih braniteljev iz dotičnega kolegija, ki edini imajo pravico do pristojbin). Branitelj se udeležuje tudi predhodnega postopka. Pravde do 100 Rb so pristojbine proste. Preko tega zneska pa ni pravice revnih; le odlog plačila pristojbin (ki ne smejo presegati 10% vrednosti spornega predmeta) se dovoljuje, toda največ do razglasitve rozsodbe. (Prim. Schreider, L'organisation judiciaire de la Russie des Soviets 1918, Hirschberg, DJurZtg. 1919, 629 ss.).

nega življenja in spričo obsežnega, zamotanega, pozitivnih in formalnih predpisov mrgolečega prava, sosebno civilnega prava nima več mesta.⁴⁵⁾ Ne morem tega podrobneje obrazložiti, ker

⁴⁵⁾ Izkušen praktik, predsednik dunajskega deželnega sodišča Engel odklanja v predavanju, ki ga je imel v dunajski Pravniški družbi (cf. GerZtg 1919, 104 ss. in Engel-Löffler, nav. delo, 14), laiški element v civilnem postopku tako odločno in dosledno, da ga zavrača celo kot sestavino trgovinskih in rudarskih senatov, ki si namesto njih želi sodnika poedinca, kakor sploh pri zbornem sodišču prve stopnje. Utemeljuje svoj predlog s prihranki osobja in z dobrimi izkustvi, ki so jih imeli s sodniki poedinci v Avstriji. V kazenskih stvareh pa zagovarja udeležbo sodnikov neukov, češ pri njih izhaja sodnik ob presojanju dejanskega stanu z bistrim pogledom, prirodnim pravnim čutom in s poznanjem ljudi in življenja; pri reševanju pravnega vprašanja pa mu je učeni sodnik ob strani. Zato zagovarja večje kot najboljšo obliko; vendar samo pri zbornem sodišču, ne pa, kakor je uvedeno v Nemčiji, tudi pri okrajnem sodišču. Poroto, glede katere imajo v Avstriji radi § 14 osn. zak. o sodni oblasti od 22. novembra 1918, StGBI. 38, (sedaj čl. 91, odst. 2, zvezne ustave od 1. oktobra 1920, BGBl. 1) vezane roke, si želi Engel (str. 13) v obliki, ki jo je predlagal Löffler (Mitteil. d. Vereinigung d. österr. Richter 1912, 75), namreč tako, da je porotniška klop samo do konca dokaznega postopanja ločena od sodniške klopi, da se sestanejo sodniki in porotniki k skupnemu posvetovanju o krivdi in kazni, da pa zopet ločeno glasujejo o krivdi. Za obsodbo bi naj bilo potrebno 8 porotniških in dvoje sodniških glasov. Na podlagi glasovanja bi se izdala prava razsodba z razlogi. Ta preustroj bi imel prednost, da bi sodnik, ki mu je glasovati tudi o krivdi, pozorneje sledil razpravi, in da bi se moč porotnikov povečala s tem, da glasujejo tudi o kazni. (Rudimentarno je ta ideja uresničena v načrtu zakona o porotnih sodiščih, ki so ga izdelali Dolenc, Jovanović in Ogorelica, in ki predvideva, da se udeležita dva po porotnikih samih izbrana porotnika tudi izrekanja kazni. Slovenski pravniki so to idejo še bolj zavodenili, predlagajoč, da naj pristopi samo prvomestnik v zbor sodnikov, ki izrečejo kazen. Prim. »Pravnikove« diskusije, Sl. Pr. 1922, 60). Porota v Löfflerjevi obliki bi se razločevala od velikega večniškega sodišča bistveno le po tem, da bi bila za obsodbo potrebna ne večina članov, temveč kvalificirana večina porotnikov in večina sodnikov. Iz mojih izvajanj v tekstu izhaja samo od sebe, da sem načeloma zoper poroto in zoper večje. Ako bi pa že hoteli obdržati oziroma uvesti poroto, bi se pridružil tudi jaz zahtevi po preosnovi, s katero odpade zapleteno stavljanje vprašanj, ta večni vir neplodnih trudov, potrate časa in nebrojnih nesporazumljenj, kakor tudi vpliv neumestnega, ker redko objektivnega resumeja in pravnega pouka. S tem, da se udeležujejo porotniki tudi glasovanja o kazni, se preprečavajo nepravilne oprostitve, katerim je kriva pogostoma bojazen porotnikov, da

ni prostora za to. Zdi se mi pa skoraj protislovje, da zahtevajo sodnika poedinca in h k r a t u, takorekoč v enem dušku, tudi sodnika nestrokovnjaka. E d e n sme odklanjati birokratskega, svetu odtujenega učenega sodnika, zastopnika razredne justice, zlasti v komprimirani monokratski obliki; drug v večniku lahko zavrača neokretnega, politično nezanesljivega, neobjektivnega pravnega analfabeta: in thesi imata lahko obadva prav; demokrat in aristokrat. Toda ista oseba, isti pisatelj, isto zakonodavstvo, da bi mogli zaeno blagoslovljati oba antipoda?

Vendar je tudi to razumljivo. Naša doba je v nekem smislu utilitaristična. Kar je smotreno, praktično, koristno, kar pospešuje čeprav le dozdevno interese vsesкупnosti, je kot tako dobro. Da obvladuje smotrenost zlasti procesualno pravno politiko, je znano in priznано. Zato je razumljivo, da gresta uradni in ljudski sodnik v sodobnem zakonodavstvu v par. Z ene strani ogromno narasli posli, z druge strani pa finančni minister — brez portfelja! To so dejstva, ki nalagajo zakonodavcu dolžnost, da poskrbi za odpomoč, dejstva, s katerimi bomo morali prej ali slej računati tudi mi. Račun pa je ta-le: sodnik poedinec stane manj kakor trojica sodnikov, in sodnik nestrokovnjak stane — še manj.⁴⁶⁾ To je poleg pomanjkanja

bi se prisodila obtožencu kazen, ki jo smatrajo za prestrogo. Onemogočeno ali vsaj zelo otežkočeno bi bilo porotnikom, da sodijo zgolj pod vplivom čustvovanja ali drugih nestvarnih motivov ali celo contra legem, prisvajajoč si pomilostitveno pravico krone ali moč zakonodajalca. Senat trojice bi pa naj po mojem mnenju vsekakor ostal in se ne, kakor v Italiji po zak. 14. julija 1907 (Caracciolo, Jahrb. d. intern. Ver. f. vergl. Rw. 1910, 3351 ss), nadomestil s samim predsednikom kot voditeljem razprave, najsi ima potem že glasovalno pravico ali ne. (Tako tudi načrt zakona o porotnih sodiščih. Prim. Sl. Pr. 1922, 59). Naš načrt se zadovoljuje z obetanjem posebnega zakona o poroti (§ 104) in torej ni ustvaril nobenega prejudica. V ostalem prim. tudi op. 51.

⁴⁶⁾ Najnovejša prizadevanja bi res da hotela vzeti sodniku neuku še to prednost. Tako vsaj Löffler, ki združuje v svojem predavanju Die Straffjustiz im neuen Staate (Engel-Löffler, op. c. 22 ss) dejansko možnosti prezirajoč idealizem s času primernim, čeprav ne ravno simpatičnim stremljenjem po materializaciji sodstva. Poslednje pojmovanje, ki se vije kot dobesedno rdeča nit skozi njegova izvajanja, se pojavlja tudi v zahtevi, da je treba nagrajevati večnike in porotnike »približno« po istem merilu kakor poklične sodnike (str. 31). Tista večina,

sodnikov, ki pa je več ali manj začasne narave, glavni vidik, s katerega se dasta ti dve instituciji v resnici ali vsaj na videz opravičiti. Vsi drugi razlogi, s katerimi se tu ne morem baviti, so več ali manj postranski, konkretni, labilni, dvomljivi, včasih naravnost tendenciozno skrpucani. Ker nam boljšega ni moči nuditi, hvalimo slabše; skraja rabulistično, pozneje neredko pod vplivom avtosugestije. Mislim, da je koristneje, ako se zavedamo pravega razloga in ga ne izkušamo maskirati. Obadva izhoda sta več ali manj zasilna izhoda, ki ju pušča dira necessitas edina odprta. Njeni železni zapovedi se moramo pokoriti, in le s tega motrišča, brez pravnofilozofskih ali pravopolitičnih olepšav, plediram tudi jaz za oprezno uporabo sodnika poedinca.⁴⁷⁾

(Dalje prih.)

ki je na glas hvalila in pozdravljala sodnika nestrokovnjaka kot oživljaljoči element, kot posredovalca med ljudstvom oziroma življenjem in med okostenelim sodnikom birokratom, a si je na tihem mislila: »Po ceni je, to je glavna stvar«, ta je gotovo bila razočarana nad to zahtevo z isto pravico, s katero je bil razočaran Löffler, ko je čital § 25 zak. o imenikih porotnikov od 23. januarja 1919, StGBI. 37 (dnevnic 10 K samo onim porotnikom, ki žive ob dnini ali tednini!). Avstrijska zakonodaja je njegovo misel povzela, vendar s potrebnim respektom pred državno blagajno. Po § 25 cit. zak. v obliki I. kaz. pravd. novele iz l. 1920 gre porotnikom in večnikom načeloma le povračilo potrebnih stroškov pota in prebivanja na kraju sodišča; tisti pa, ki žive ob dnini ali tednini ali ki so navezani na to, kar pridobivajo, in trpe občuten izgubitek, dobivajo poleg tega še dnevnic v višini 350. dela celokupnih prejemkov državnega uradnika samca XI. činovnega razreda (pobližne določbe v min. nar. od 3. julija 1920, StGBI. 281, izpremenjeni po min. nar. od 28. julija 1922, BGBl. 542). Princip je torej vendarle ta, da niso ljudski sodniki plačani, temveč nehonorirani, v pravem smislu besede honorarni sodniki ali, kakor jih imenuje naš zakon, »počasni sodije«. Ta naslov je hkratu program, in ta program je dober, čeprav se da o naslovu govoriti (prim. moje pripombe k § 31). Po čl. 9 uredbe od 22. junija 1921, Sl. N. 147, imajo srbijanski porotniki, »kad sude«, pravico do dnevnice od 10 do 50 Din., »koju im sud dosudjuje«.

⁴⁷⁾ Daleč segajoči predlogi, ki jih stavljajo Klang (GerZtg 1919, 310), Engel (o. c. 15) in uredništveni članek v Jur. Blätter 1923, 5, in ki kulminirajo v izključni uporabi sodnika poedinca pri zbornem sodišču I. stopnje, še niso uzakonjeni. Mi imamo vsaj trenutno najmanj povoda preustrojiti okrožno sodišče v monokratsko sodišče. Odločen nasprotnik sodnika poedinca je Levin (DJurZtg 1920, 64 ss), ki zapada drugemu ekstremu: čim več članov, tem bolje; zato se naj preustroji tudi okrajna sodišča v kolegialna sodišča s splošno uporabo sodnikov laikov.